

Trøndelag fylkeskommune
Tröndelagen fylhkentjfelte

BIBLIOTEKET SOM SAMFUNNSAKTØR

Regional delplan for folkebibliotek og grunnskolebibliotek i Trøndelag 2026-2030

INNHold

FORORD	2
SAMMENDRAG	2
INNLEDNING	3
Prosess og involvering	5
UTFORDRINGER OG MULIGHETER	6
VÅRT FELLES MÅLBILDE	7
SATSINGSOMRÅDER	8
HANDLINGSPROGRAM	8
Satsingsområde 1: Bygge og vedlikeholde lesekultur	9
Satsingsområde 2: Styrke bibliotekenes rolle som kunnskapsaktører	10
Satsingsområde 3: Utvikle rollen som møteplass for å fremme deltakelse og fellesskap	12
Satsingsområde 4: Sikre bærekraft, kvalitet og synlighet for lokale og regionale bibliotektenester	14
OPPFØLGING OG EVALUERING – HVORDAN RIGGER VI OSS?	16
BAKGRUNNSDOKUMENTER	17

Forord

(Kommer i endelig plan)

Sammendrag

Bibliotek- og skoleaktører som har deltatt i forarbeidet til planen har satt ord på framtidige ønskemål. Dette er samlet i et felles målbilde for folkebibliotek og skolebibliotek i 2030:

Folkebibliotek og grunnskolebibliotek i Trøndelag har stor betydning i mange menneskers liv. Elever og innbyggere opplever at formidlingen av kunnskap og litteratur er relevant og nær, og at egne og samfunnets behov blir møtt. Bibliotekene er inkluderende og inspirerende som møteplasser og kunnskapsaktører. Samskaping med et mangfold av målgrupper og samarbeidspartnere er en viktig arbeidsform. Veien fra idé til handling er kort, samtidig som trygghet og kvalitet settes høyt. Bibliotekene gir vekstom for demokrati, fellesskap, ytringsfrihet og kildeforståelse - både i skolene og samfunnet.

Planprosessen har ført oss fram til fire satsingsområder med konkrete handlingspunkter. En forventning til planen har vært at den både skal vise strategisk retning og gi konkrete tips til hvordan skolebibliotek og folkebibliotek kan styrke virksomheten. De fire satsingsområdene er:

- Satsingsområde 1: Bygge og vedlikeholde lesekultur
- Satsingsområde 2: Styrke bibliotekenes rolle som kunnskapsaktører
- Satsingsområde 3: Utvikle rollen som møteplass for å fremme deltakelse og fellesskap
- Satsingsområde 4: Sikre bærekraft, kvalitet og synlighet for lokale og regionale bibliotekstjenester

Innledning

Samfunnet vårt står overfor betydelige utfordringer knyttet til lesing, demokrati, utenforskap og desinformasjon, der bibliotekene kan spille en viktig rolle. Vårt målbilde for framtidens bibliotek i Trøndelag starter med: *Folkebibliotek og grunnskolebibliotek i Trøndelag har stor betydning i mange menneskers liv. Elever og innbyggere opplever at formidlingen av kunnskap og litteratur er relevant og nær, og at egne og samfunnets behov blir møtt.* Dette vil vi strekke oss etter. Målbildet og satsingsområdene i denne planen er utformet av fylkesbiblioteket i tett samarbeid med bibliotek- og grunnskoleaktører i hele Trøndelag. Sammen utgjør disse aktørene planens felles «vi».

Fylkestinget vedtok i juni 2024 Regional planstrategi. Vedtaket omfatter en plan for folkebibliotekene og bibliotekene i grunnskolen – under *Balansekunst. Kulturstrategi for Trøndelag*. I kulturstrategien er de lokale bibliotekene beskrevet som en del av *den kulturelle grunnmuren*.

Hensikten med å lage en felles regional delplan for folkebibliotek og grunnskolebibliotek i Trøndelag er å gi lesingen og bibliotekene et løft i hele fylket. Vi ønsker å sikre samhandling og skape et felles arbeidsverktøy. Et felles arbeidsverktøy kan styrke bibliotekene i å svare på utfordringene knyttet til leseferdigheter, desinformasjon, utenforskap og demokrati.

Målgruppen for planen er grunnskoleelever og innbyggere i Trøndelag. Kommunene og fylkeskommunen er hovedaktører for gjennomføring av planen. Planen blir førende for fylkeskommunen og veiledende og til inspirasjon for kommunenes eget planarbeid.

Vi ønsker at planen skal bidra til å oppfylle regionale samfunns mål om livskvalitet, kompetanse, demokrati og bærekraftige lokalsamfunn, som i *Trøndelagsplanen* og *Balansekunst. Kulturstrategi for Trøndelag*, samt i *Delplan for barn og unges fritid* og *Delplan for frivillighet*. Delplanen for barn og unges fritid hadde en bred involveringsprosess som også har gitt kunnskapsgrunnlag for bibliotekplanleggingen.

Verdier og prinsipper beskrevet i overordnet del av *Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020* (LK20) har status som forskrift og beskriver et grunnsyn som skal prege arbeidet for alle ansatte innen grunnskole og videregående opplæring, også ansatte på skolebibliotek og samarbeidende folkebibliotek.

Vi ønsker at planen skal bidra til å oppfylle nasjonale strategier, som i

- *Rom for demokrati og dannelse. Utvidet nasjonal bibliotekstrategi – ut 2025*
- *Sammen om lesing. Leselyststrategien 2024-2030*
- *Meld. St.34 (2023-2024) En mer praktisk skole*

- *Meld. St. 9 (2024-2025) Totalberedskapsmeldingen*
- *Digital hele livet. Nasjonal strategi for økt digital deltakelse og kompetanse i befolkningen (2021)*
- *Strategi for å styrkje motstandskrafta mot desinformasjon (2025-2030)*

Både folkebibliotek og skolebibliotek er forankra i lovverk. Kommunene har ansvar for folkebibliotekene og for bibliotekene i grunnskolen. Fylkeskommunen har et lovpålagt ansvar for regionale bibliotekoppgaver og regional bibliotekutvikling.

Lov om folkebibliotek §1, sier at

Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon for alle som bor i landet.

Folkebibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt.

Skolebibliotekene er forankra i Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) § 15-5 Skolebibliotek: *Elevane skal ha tilgang til skolebibliotek.*

Den nye forskriften til opplæringsloven fra 1.8.24, § 11-2 Skolebibliotek, sier at: *Skolebiblioteket skal bidra til å utvikle språkferdigheitene, leseferdigheitene og evna til å tenke kritisk hos elevane, og til å jamne ut sosiale forskjellar. Kommunen og fylkeskommunen skal sørge for at elevane har tilgang til eit skolebibliotek eller eit anna bibliotek som er særskilt tilrettelagt for skolen. Biblioteket skal vere tilgjengeleg for elevane i skoletida, slik at biblioteket kan brukast aktivt i opplæringa på skolen.*

Lovverket for folkebibliotek og skolebibliotek er indirekte styrende for fylkesbibliotekets tjenestetilbud. Fylkesbibliotekets oppgaver er beskrevet slik i §6 i Lov om folkebibliotek:

Fylkeskommunen skal ivareta regionale bibliotekoppgaver og regional bibliotekutvikling, herunder gi råd til lokale myndigheter, yte bibliotekfaglig veiledning og assistanse, og arrangere møter og kurs om bibliotekspørsmål.

Fylkesbiblioteket arbeider for at innbyggerne i hele fylket skal ha tilgang til gode bibliotektenester og åpne møteplasser gjennom nettverket av folkebibliotek, skolebibliotek og digitale tilbud. Tjenestene omfatter: råd og veiledning; kompetansetilbud; samordning av bibliotektransport, formidlingsløsning og digitale medier; prosjektutvikling og -koordinering; faglig bistand om biblioteklokaler; lesesett til grunn- og vidaregåande skoler; tilrettelegging for turnéer, arrangement og aktiviteter med litteratur- og kunnskapsformidling; å fremme sørsamisk språk og litteratur; å synliggjøre bibliotekets rolle i samfunnet.

Regional delplan for folkebibliotek og grunnskolebibliotek er omfattende, og det er første gangen vi lager en felles plan for både kommunenes og fylkeskommunens arbeid med bibliotekutvikling. Den skal brukes i sammenheng med planen som allerede er utarbeidet for bibliotek i videregående skoler, *Skolebiblioteket – en brobygger*. Kombinasjonen av fire strategiske satsingsområder og et mangfold av tiltak gir det enkelte bibliotek og den enkelte kommune en mulighet til å satse på det som er mest relevant. Samtidig har alle en mulighet til å være en del av et stort, helhetlig utviklingsarbeid.

Prosess og involvering

For å skape eierskap til målsettingene i planen lokalt og i nettverk på tvers av bibliotekene, har det vært viktig med god involvering underveis i arbeidet. Plangruppa ved fylkesbiblioteket har

- hatt to møter med Statsforvalteren i Trøndelag.
- deltatt i 6 regionale dialogmøter mellom fylkeskommunen og kommunal ledelse.
- arrangert 7 regionale innspillmøter med rektorer, skolebibliotekarere og biblioteksjefer.
- arrangert et eget innspillmøte med de kommunale biblioteksjefene.
- hatt et innspillmøte med fylkesbibliotekets ansatte med spesiell vekt på fylkesbibliotekets rolle og oppgaver.

En egen rapport med oppsummering av og oversikt over innspillsprosessen og kunnskapsgrunnlaget ble et viktig forarbeid til planen (se vedlegg).

Fylkesutvalget vedtok 25. juni 2025 å sende *Regional delplan for folkebibliotek og grunnskolebibliotek i Trøndelag 2026-2030 Biblioteket som samfunnsaktør* ut på høring til kommuner, institusjoner, organisasjoner og andre. Innen høringsfristen 1. oktober 2025 ble det levert 10 høringsuttalelser. Kommentarene og innspillene som kom inn, gav verdifullt grunnlag for oppdatering av planteksten.

Utfordringer og muligheter

Skolebibliotek og folkebibliotek spiller en viktig rolle for livskvalitet, glede, lesing, læring, samfunnsdeltakelse og demokrati. Mange av innspillene til denne planen forteller om en slik forståelse av bibliotekets betydning for elever og innbyggere, og i samfunnet. Kommunenes oppdrag når det gjelder bibliotek er tydelig forankret i bibliotekloven og opplæringsloven med den nye forskriften om skolebibliotek. Samtidig kommer det fram et betydelig gap mellom gode *intensjoner* i lovkrav og samfunns mål, og *realitetene* slik de er rundt i skoler og kommuner.

Bibliotekstatistikken viser svært store variasjoner i tilbudet til elever og innbyggere. Dette gjelder særlig skolenes bibliotektilbud, men også kommunale folkebibliotek preges av betydelige ulikheter.

65 % av grunnskolene i Trøndelag har ingen stillingsressurs til skolebibliotekar. Gjennomsnittlig stillingsstørrelse for skolebibliotekar ved alle grunnskolene i Trøndelag er 6,4 %, landsgjennomsnittet er 10 %.

9 av kommunene i Trøndelag har mindre et ett årsverk ved sine kommunale folkebibliotek. Mediebudsjettet varierer fra 15 til 366 kr pr innbygger, og vi finner små kommuner i begge ender av skalaen. Både lands- og trøndelagsgjennomsnittet ligger på ca. 29 kroner pr innbygger.

Et bakteppe for planen er at vi lever i en stadig mer urolig verden, der demokrati og frihet settes under press. Bibliotekene representerer beredskap som kunnskapsaktører og møteplasser for alle. Vi trenger å snakke sant om følgende samfunnsutfordringer når vi legger planer for det framtidige bibliotektilbudet i Trøndelag:

- Utenforskap og psykisk uhelse
- Urovekkende nedgang i leseforståelse og leseferdigheter
- Sunn kildekritikk og kildeforståelse hemmes av ekkokammer i sosiale medier, med spredning av konspirasjonsteorier og desinformasjon.
- Digitalisering av offentlige tjenester betyr utestenging for en stor andel innbyggere.

Rapporten *Kulturfeltets plass i samfunnsutviklingen* fra Samfunnsøkonomisk analyse (SØA) viser til flere studier der kultur gir positiv effekt – og dermed mulighet til å snu negative trender. Bibliotekene er en av kulturaktørene som kan videreutvikle sin aktivitet på grunnlag av disse forskningsresultatene:

- *Flere forskningsprosjekter tyder på at kulturelle aktiviteter er gode arenaer for å treffes, bli kjent og få forståelse for hverandre.*

- *Deltakelse i kulturelle aktiviteter kan føre til mindre problemadferd blant unge, og dermed redusere risikoen for utenforskap.*
- *Kultur tilbyr en arena for frivillighet som bidrar til glede og samhold, men også til brobygging, integrering og forhindring av utenforskap.*
- *Kultur og frivillighet er viktig for lykkenivået og livskvaliteten i et samfunn, og er trolig viktige faktorer til at de nordiske landene har høy livskvalitet.*
- *Å delta i kulturelle aktiviteter gir økt sannsynlighet for å være frivillig, stemme ved valg, gi donasjoner og redusere hatkriminalitet.*

De fleste folkebibliotekene i Trøndelag har i løpet av de siste årene hevet egen kompetanse samt deltatt i prosjekter knyttet til formidling av litteratur og informasjon, dette med midler fra Nasjonalbiblioteket og andre stønadsgivere. 18 av 38 kommuner i Trøndelag har utarbeidet plan for skolebibliotekene som del av søknad om prosjektmidler fra Utdanningsdirektoratet. Bibliotekprosjektene handler i stor grad om utvikling av bibliotekenes praksis og tjenester, men i svært mange tilfeller er det utfordrende å overføre gode resultater fra prosjekt til fast drift.

Bibliotekansattes kunnskap som er opparbeidet gjennom lokal og regional bibliotekutvikling, blir nyttig i arbeidet med en regional delplan for å gi lesingen og bibliotekene et løft i hele fylket. Det samme gjelder erfaringene fra samarbeid med frivillige og offentlige aktører innen utdanning og kultur.

Vårt felles målbilde

Bibliotek- og skoleaktørene som har deltatt i forarbeidet til planen har satt ord på framtidige ønskemål. Dette har vi samlet i et felles målbilde. Her er det vi vil skal kjennetegne folkebibliotek og skolebibliotek i 2030:

Folkebibliotek og grunnskolebibliotek i Trøndelag har stor betydning i mange menneskers liv. Elever og innbyggere opplever at formidlingen av kunnskap og litteratur er relevant og nær, og at egne og samfunnets behov blir møtt. Bibliotekene er inkluderende og inspirerende både som møteplasser og kunnskapsaktører. Samskaping med et mangfold av målgrupper og samarbeidspartnere er en viktig arbeidsform. Veien fra idé til handling er kort, samtidig som trygghet og kvalitet settes høyt. Bibliotekene gir vekstom for demokrati, fellesskap, ytringsfrihet og kildeforståelse - både i skolene og samfunnet.

Satsingsområder

Gjennom involveringsprosessen i forarbeidet til denne planen kom det inn et stort antall konkrete innspill fra kommuneledelser, rektorer, skolebibliotekarere og biblioteksjefer i hele Trøndelag. Innspillene harmonerer i stor grad med regionale og nasjonale føringer og strategier, og viser en forent retning på ønsket bibliotekutvikling. Det dreier seg mye om lesing, bibliotekenes rolle som kunnskapsformidlere og møteplasser samt organisasjonsmessige aspekter, samarbeid og nettverk.

På grunnlag av dette vil følgende 4 satsingsområder prioriteres:

- Satsingsområde 1: Bygge og vedlikeholde lesekultur
- Satsingsområde 2: Styrke bibliotekenes rolle som kunnskapsaktører
- Satsingsområde 3: Utvikle rollen som møteplass for å fremme deltakelse og fellesskap
- Satsingsområde 4: Sikre bærekraft, kvalitet og synlighet for lokale og regionale bibliotek tjenester

Handlingsprogram

I dette helhetlige handlingsprogrammet blir de fire satsingsområdene beskrevet grundigere og satt opp sammen med tilhørende tiltak.

En forventning til planen har vært at den både skal vise strategisk retning og gi helt konkrete tips til hvordan skolebibliotek og folkebibliotek kan styrke virksomheten. De fleste av tiltakene er langsiktige og gjenspeiler innspill fra de ulike aktørene i planarbeidet. Det vil variere fra kommune til kommune når de ulike tiltakene kan prioriteres. Det er også slik at noen av tiltakene er innarbeidet i noen kommuner allerede, mens de er nye for andre. Bibliotekloven og nasjonale strategier for bibliotek synliggjør at kommunene og fylkeskommunen har felles ansvar for bibliotekutviklingen. Rollene er imidlertid ulike, og det må vurderes for det enkelte tiltak hvordan ansvarsfordelingen og prioriteringen skal være. Virkemidlene for å gjennomføre planen er de ulike virksomhetenes driftsmidler, kompetanse og samarbeid, samt prosjektmidler som lyses ut på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Kobling til årsplaner og økonomiplaner blir en av arbeidsmåtene for å muliggjøre årlig framdrift i planarbeidet.

Satsingsområde 1: Bygge og vedlikeholde lesekultur

Vi ønsker å bidra til at innbyggere i alle aldre får oppleve glede ved lesing og får mulighet til å styrke sin lesekompetanse. Skole- og folkebibliotekene skal bygge og vedlikeholde lesekultur, som bidrar til enkeltpersoners mestring i eget liv, og som har betydning for lokalsamfunn og demokrati. Vi vil utforske hva lesekultur og opplevelser i bibliotekene kan bety for folk. Vårt utviklingsarbeid skal speile små og store biblioteks natur - med et mangfold av tilbud for å nå et mangfold av mennesker. Vi bygger videre på bibliotekenes erfaring med tilrettelegging for menneskers møter med litteratur og med hverandre.

Fylkeskommunen og kommunene har ulike roller, men tar felles ansvar for å:

1. Fremme lesing og lesekultur som samarbeidstema for skoler, barnehager, foreldre, helsestasjoner, frivillige, arbeidsplasser og bibliotek. Prøve ut og dele opplegg for regionale og lokale seminarer, samarbeidsmøter og foreldremøter. Litteraturformidling og synliggjøring på utradisjonelle arenaer som for eksempel dagsturhyttene.
2. Skape gode leserutiner i skolene med timeplanfestet tid til lån, lesing og formidling i skolebibliotek, klasserom og kombinasjonsbibliotek (samlokalisering av og samarbeid mellom folke- og skolebibliotek). Rigge inspirerende lese miljø, engasjere leseambassadører/bibliotekmedhjelpere blant elevene og etablere metoder som bibliotektimen med fast program for lån, formidling og lesing, og fast lesetid i klasserommet hver dag med for eksempel lesekvarten.
3. Ta initiativ til gode leserutiner i barnehager og hjem, som fast tid til høytlesing, rigging av lese- og lekemiljø i bibliotek og barnehage, etablering av tøyveskebibliotek med utlån til foreldre i barnehager, samt babysang og barseltreff i bibliotek.
4. Inkludere sørsamisk litteratur i samlingsutvikling og formidlingsarbeid ved skoler, barnehager og bibliotek. Legge godt til rette for alle former for flerspråklighet i byggingen av lesekultur.
5. Videreføre *Sommerles* som lesemotivasjon for grunnskoleelever i 1.-7. klasse, og etablere nye regionale lesekampanjer i løpet av året, også for ungdom og voksne. Lære av erfaringer med kampanjer som *Æ les!* i Steinkjer.
6. Fremme lokale og regionale initiativ til litteraturformidling, som for eksempel den regionale litteraturfestivalen *LITT.MIDT*, utviklet av Steinkjer bibliotek.
7. Videreføre fylkesbibliotekets koordinering av og støtte til turnéer med forfatterbesøk og andre litterære arrangement, blant annet i sammenheng

med formidling av litteratur i Den kulturelle skolesekken og Den kulturelle spaserstokken.

8. Styrke lærernes og bibliotekarenes kunnskap i leseveiledning ved å tilby kurs i metoden lesersørvis og nettverk for skoler og bibliotek i kommunene. Slik kan flere få hjelp til å finne bøker som passer interesse og mestringsnivå.
9. Bygge kompetanse på tvers av bibliotek og barnehager ved å spre og ta i bruk ressursen *Leselyst med dei minste* i Kompetansebanken, og videreføre konferansen *Sammen om lesekultur* hvert andre år.
10. Bidra til at flere får tilgang til lydbøker gjennom bibliotekenes felles formidlingsløsning og via biblioteket for tilrettelagt litteratur (Tibi).
11. Øke bruken av fylkesbibliotekets Lesesett-tjeneste, hvor skolene kan låne sett med samme bok til grupper av elever. Dele informasjon og idéer til bruk av tjenesten i skoler og bibliotek.
12. Styrke kunnskapen om barnelitteratur for lærere og ansatte i barnehager, skoler og bibliotek, ved å rekruttere flere deltakere til kurs om årets barne- og ungdomslitteratur (IBBY) og øvrig kompetanseheving.
13. Synliggjøre og utforske bibliotekets og lesingens rolle for folkehelse og integrering, sammen med blant andre NAV, frivillige og helsestasjoner.

Satsingsområde 2: Styrke bibliotekenes rolle som kunnskapsaktører

Vi ønsker å bidra til at elever og innbyggere har god tilgang til kunnskapskilder som representerer bredde, aktualitet og kvalitet. Bibliotekenes formidling handler både om selve innholdet i bøker og digitale kilder, og det å gi opplæring og hjelp til å finne fram og å bygge ferdigheter i kildeforståelse og kildekritikk. Vi trenger aktiv formidling av kunnskap, søkemetoder og kildeforståelse for å fremme informasjonskompetanse og inspirasjon til læring og for å motvirke desinformasjon. Skole- og folkebibliotek kan tilrettelegge for samtaler og meningsbryting i en trygg kontekst. Det å lære noe sammen og bidra fra ulike ståsted bygger fellesskap og er grunnleggende i et demokrati.

Fylkeskommunen og kommunene har ulike roller, men tar felles ansvar for å:

1. Styrke bibliotekansattes kompetanse og veiledning innen: bruk av bibliotekenes innhold og åpne nettbaserte kilder, kildeforståelse og kildekritikk, kunstig intelligens (KI), digitale tjenester og bibliotek-tjenester for elever og studenter. Bruke ressurser om kunnskapsaktørrollen i Kompetansebanken og legge til rette for å styrke formell kompetanse med

OsloMet-studiet *Åpen forskning og vitenskapelig kommunikasjon i bibliotek*.

2. Synliggjøre og diskutere bibliotekenes mulighet for å bidra i kampen mot desinformasjon og konspirasjonsteorier.
3. Vise mot ved å ta opp temaer som skaper debatt, også glemte, skjulte eller tabubelagte emner, gjennom aktiv formidling som utstillinger og arrangement.
4. Videreføre folkebibliotekenes arbeid med opplæring i grunnleggende digital kompetanse i samarbeid med andre offentlige, private og frivillige aktører. Fylkesbiblioteket bidrar med nettverk, veiledning og kompetansestøtte, blant annet ved bruk av ressurspakken om digital inkludering og opplæring i bibliotek.
5. Utvikle og dele opplegg for bruk av skolebibliotek ved undervisning i ulike fag, slik at skolebibliotekene i større grad integreres i skolens pedagogiske arbeid. Lære elever og lærere å bruke biblioteket.
6. Styrke samarbeidet mellom elev, lærer og bibliotekansatt når det gjelder progresjon i lesingen, slik at eleven selv får lyst til å lese mer krevende bøker, også om nye tema.
7. Utrede og prøve ut nye metoder for aktiv formidling av kunnskap i skoler og bibliotek, blant annet ved hjelp av nettkurs om Bærekraftsbiblioteket. Videreføre fagbokfestivalen Mimes brønn, som arrangeres årlig i samarbeid mellom fylkeskommunen og kommuner. Festivalen er både aktiv formidling av fagprosa for barn og ungdom og bygger arrangørkompetanse lokalt.
8. Styrke og synliggjøre bibliotekets rolle som samarbeidspartner med universitet og studiesentre i lokalt og regionalt kompetansearbeid.
9. Styrke og svare på interessen for lokalhistorie og privatarkiv i samarbeid med historielag, museer og IKA Trøndelag (Interkommunalt arkiv Trøndelag).

Satsingsområde 3: Utvikle rollen som møteplass for å fremme deltakelse og fellesskap

Vi ønsker at innbyggere og elever skal oppleve bibliotekene som inkluderende og inspirerende møteplasser. Her skal det være hjerterom og mulighet for deltakelse og mestringsfølelse. Bibliotekene er med på å gi liv til ABC-kampanjen for god psykisk folkehelse: *Gjør noe aktivt, gjør noe sammen og gjør noe meningsfylt*. Vi vil utvikle rollen som møteplass og demokratirom sammen med elever, innbyggere og frivillige organisasjoner. Alle skal kunne oppleve at biblioteket er relevant i vårt felles samfunn, og at biblioteket utfordrer til refleksjon, nye perspektiver og skapende motstand.

Fylkeskommunen og kommunene har ulike roller, men tar felles ansvar for å:

1. Bygge samarbeid med andre virksomheter og frivillige organisasjoner for å videreutvikle bibliotekene som møteplasser og arenaer for samtaler og debatt.
2. Legge til rette for at innbyggerne kan medvirke når det gjelder bibliotekenes tjenester og aktiviteter.
3. Fremme inkludering og fellesskap gjennom bibliotekenes tilgjengelighet, tilstrekkelig personalressurs, gode åpningstider, universell utforming og ved samarbeid med voksenopplæring og frivillighet. Videreføre og spre aktiviteter som språkkafé, leksehjelp og flerspråklig formidling. Være møteplass og arrangør knyttet til sørsamisk kultur, jfr. 1.6 i *Delplan for barn og unges fritid*.
4. Bruke erfaringer fra prosjektet *Ungdomsmedvirkning i biblioteket* for å styrke elevers og ungdommers medvirkning i skolebibliotek og folkebibliotek, jfr. 1.9 og 5.2 i *Delplan for barn og unges fritid*. Bygge på biblioteket som kulturell arena og elevdemokratiet som finnes ved alle skoler.
5. Styrke kompetansen om bibliotek som demokratisk møteplass gjennom å stimulere til deltakelse på videreutdanningen *Bibliotekenes samfunnsansvar og demokratiske rolle* ved OsloMet.
6. Videreutvikle og spre folkeverksted-konseptet i folkebibliotekene. Et folkeverksted er et gratis verksted med ulike typer utstyr for kreative aktiviteter, for eksempel syverksted, påskeverksted eller sykkel-reparasjon. Søke etter nye idéer til innhold og drift sammen med andre virksomheter og frivillige organisasjoner, jfr. 2.5 i *Delplan for barn og unges fritid* og *Delplan for frivillighet*.

7. Styrke kompetansen og etablere flere lesegrupper etter shared reading/samlesings-metoden, i samarbeid med frivillige og aktører innen kultur og folkehelse. En lesestund med samlesing ledes av en leseleder, og gir anledning til refleksjon og samtale rundt litteraturen. Etablere metoden i ungdomsskoler og videregående skoler ved kursing og bruk av startpakken om samlesing med ungdom, jfr. 2.6 i *Delplan for barn og unges fritid*.
8. Dele erfaringer og kunnskap om demensvennlige bibliotek og kommunikasjon med demente, slik at flere kan utvikle god praksis for å møte og gi tilbud til innbyggere i ulike faser av demens. Koble til bibliotekenes leseombudsordning og se på mulighet for samarbeid med Den kulturelle spaserstokken. Gode betjente åpningstider er en forutsetning for å kunne ivareta gode bibliotekstjenester for denne målgruppen.
9. Lage dataspill-arrangement for ulike målgrupper, også eldre. Vise kobling mellom lesing og opplevelse i spill og bøker. Bygge kunnskap om og forståelse for spill som kulturuttrykk ved bruk av kurset Spillformidling i bibliotek og deltakelse i Bibliobattles.
10. Skape miljø med rom og innredning for lesing og trivsel i skolebibliotekene, med mulighet for bruk av skolebiblioteket gjennom hele skoledagen og under skolefritidsordningen (SFO).
11. Ta i bruk metoden formidlingslaboratorium, der bibliotekansatte og lærere har mulighet til å delta i utvikling av formidlingsopplegg og aktivitetspakker, som kan brukes av bibliotek i hele fylket.
12. Styrke bibliotekansattes og læreres kunnskap i metoden som bygger på barnebokbad, slik at både barn, unge og voksne innbyggere kan engasjeres i utforming av opplegg for samtaler med forfatter i bokbad.
13. Videreutvikle folke- og skolebibliotekene som møteplasser for litterære aktiviteter som favner skrivekurs, leseringer eller leseklubber, samt litterære samtaler som lunsjbokprat. Utforske mulighet for samarbeid med kulturskoler, Den kulturelle skolesekken, Den kulturelle spaserstokken, seniorklubber og andre frivillige organisasjoner.

Satsingsområde 4: Sikre bærekraft, kvalitet og synlighet for lokale og regionale bibliotektenester

Vi ønsker at skole- og folkebibliotekene skal verdsettes for rollen de spiller i skoler og lokalsamfunn, og at de skal rustes opp til å møte utfordringene samfunnet står overfor. Undersøkelser gjennom mange år viser at folkebibliotekene har betydelig tillit blant innbyggerne. Bibliotekenes lånevirkksomhet, gratisprinsipp og nettverkstenking har lang tradisjon som kan knyttes til nyere tanker om bærekraft. For å bevare og styrke dette er det nødvendig med organisering som fremmer samarbeid, synliggjøring og tilstrekkelig ressurstilgang. Bibliotekene står for en betydelig beredskap i det daglige, men trenger også verktøy for å kunne være beredt ved kriser. Det kan handle om å utvide rollen som trygg møteplass, bidra til å nå raskt ut med kvalitetssikret informasjon og aktivitet for å beskytte demokratiet.

Fylkeskommunen og kommunene har ulike roller, men tar felles ansvar for å:

1. Synliggjøre behov for kompetanse, solide og brede mediesamlinger og formidling i skole- og folkebibliotek. Mediesamlingene skal ifølge bibliotekloven preges av kvalitet, allsidighet og aktualitet, og gjennom fjernlånssamarbeid utfyller bibliotekene hverandre. Det er behov for at folkebibliotekene supplerer skolebibliotekene i kommunen, mens fylkesbiblioteket supplerer med utlån av lesesett.
2. Styrke samarbeid mellom folkebibliotek, andre kommunale virksomheter og frivillige organisasjoner for å utnytte ressurser og lokaler best mulig med tanke på innbyggerne. Fylkesbiblioteket bygger og vedlikeholder en samling av gode eksempler på dette.
3. Arbeide for biblioteklokaler som tilfredsstiller kravene til universell utforming og behovene for fleksibilitet ved varierte aktiviteter. Etablere flere meråpne tilbud som supplement til betjent åpningstid, med trygg adgang, og som studie- og møteplass for ungdom og studerende, jfr. 3.7 i *Delplan for barn og unges fritid*.
4. Utarbeide mal for samarbeidsavtaler mellom skole- og folkebibliotek, og vise til gode eksempler. Samarbeidet skal bygge på gjensidig respekt og kan favne felles årshjul, felles datasystem, felles innkjøp, kulturfondbøker, aktiv formidling fra folkebiblioteket, bokkasser, lesekampanjer, kompetanse, midler til bussreiser til folkebiblioteket ved behov og avklaringer knyttet til økonomi.
5. Utrede muligheten for å lage bibliotekveileder for grunnskolene i Trøndelag, for å sikre mer lik standard og likeverdig tilbud for elevene.

Veilederen kan også fungere som redskap for utforming av skolebibliotekplan i hver kommune.

6. Sikre at skolebibliotek og folkebibliotek tas inn som del av planverk og utviklingsarbeid i skoler og kommuner.
7. Videreføre og utvikle lokale og regionale nettverk mellom de ulike aktørene rundt folkebibliotek, skolebibliotek og barnehager, med informasjonsutveksling, møter og konferanser. Dele suksesshistorier og konkrete tips.
8. Legge til rette for skolebibliotekkoordinering i flere kommuner, eksempelvis etter modell fra Stjørdal kommune.
9. Bevare og styrke fylkesbibliotekets utjevnende funksjon gjennom delfinansiering og samordning av bibliotektransport og innkjøp av digitale medier.
10. Gi folkebibliotekene like muligheter til digital formidling av hele bibliotektilbudet generelt, og relevante og målrettede digitale tjenester spesielt. Det gjøres gjennom at flest mulig tar i bruk nasjonal felles formidlingsløsning og KS Bibliotek sitt konsortium for digitale tjenester.
11. Synliggjøre bibliotekenes rolle i samfunnets beredskap, både i det daglige og ved kriser. Utrede muligheten for å lage en felles verktøykasse om bibliotek og beredskap, eksempelvis etter modell fra Sverige.

Oppfølging og evaluering – hvordan rigger vi oss?

Planen er omfattende. Vi har forsøkt å kombinere strategiske satsinger og mangfoldet av handlingspunkter hvor det er behov for utvikling fra det nivået det enkelte bibliotek befinner seg på. Dette er den første planen i Trøndelag som ser det kommunale bibliotekansvaret som en helhet, med både skolebibliotek og folkebibliotek som aktører. De videregående skolene har allerede en bibliotekplan, *Skolebiblioteket – en brobygger*. Det er naturlig å se de to planene i sammenheng. Fylkesbiblioteket har ansvar for koordinering, kompetanse og utviklingsarbeid for den samlede bibliotekvirksomheten.

Lokal gjennomføring av tiltakene i handlingsprogrammet er avhengig av at det tas lokalt eierskap, og at det gjøres prioriteringer som legges fram politisk, med tilknytning til økonomiplaner og årsplaner. Det samme gjelder på regionalt nivå for fylkeskommunens oppgaver i planen. Fylkesbiblioteket skal rapportere om planens framdrift til fylkestinget hvert år i planperioden.

Evalueringen underveis i planperioden må tas delvis i den enkelte kommune og delvis gjennom fylkesbibliotekets koordinering. Det er aktuelt å lage et felles gevinstkart og redskap for evaluering. Årlige regionale møter med rektorer, skolebibliotekarere og biblioteksjefer i planperioden vil bety mye for samhandling, framdrift og evaluering underveis.

Bakgrunnsdokumenter

Balansekunst. Kulturstrategi for Trøndelag 2019-2022

Bibliotekutvikling. Kompetansebank

Delta, oppleve, skape! Delplan for barn og unges fritid i Trøndelag 2025-2030

Digital hele livet. Nasjonal strategi for økt digital deltakelse og kompetanse i befolkningen (2021)

Forskrift om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa
(opplæringsforskrifta) (FOR-2024-06-03-900)

Frivillig framtid. Delplan for frivillighet i Trøndelag 2025-2030

Kulturfeltets plass i samfunnsutviklingen. Rapport nr 34-2024 /
Samfunnsøkonomisk analyse (SØA)

Lov om folkebibliotek (folkebibliotekloven). (LOV-1985-12-20-108)

Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)
(LOV-2023-06-09-30)

Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 (LK20) Overordnet del

Meld. St. 9(2024-2025) Totalberedskapsmeldingen

Meld. St.34 (2023-2024) En mer praktisk skole

OsloMet. Studieoversikt

Rom for demokrati og dannelse. Nasjonal bibliotekstrategi 2020-2023

Rom for demokrati og dannelse. Utvidet nasjonal bibliotekstrategi – ut 2025

Sammen om lesing. Leselyststrategien 2024-2030

Skolebiblioteket – en brobygger. Plan for bibliotekene i videregående skole i Trøndelag 2023-2028

Strategi for å styrkje motstandskrafta mot desinformasjon (2025-2030). Kultur- og likestillingsdepartementet, 2025

Trøndelagsplanen 2019-2030

Vedlegg:

Forarbeid til Regional delplan for folkebibliotek og grunnskolebibliotek i Trøndelag

Trøndelag fylkeskommune
Trööndelagen fylhkentjälte

WWW.trondelagfylke.no